

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov – Globálne monitorovanie životného prostredia a bezpečnosti (GMES): Výzvy a ďalšie kroky v oblasti zložky ‚vesmír‘“

KOM(2009) 589 v konečnom znení

(2011/C 44/26)

Spravodajca: pán IOZIA

Európska komisia sa 28. októbra 2009 rozhodla prekonzultovať podľa článku 262 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva s Európskym hospodárskym a sociálnym výborom

„Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov – Globálne monitorovanie životného prostredia a bezpečnosti (GMES): Výzvy a ďalšie kroky v oblasti zložky ‚vesmír‘“

KOM(2009) 589 v konečnom znení.

Odborná sekcia pre jednotný trh, výrobu a spotrebu poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru, prijala svoje stanovisko 15. júna 2010.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 464. plenárnom zasadnutí 14. a 15. júla 2010 (schôdza zo 14. júla 2010) prijal 135 hlasmi za, pričom nikto nehlasoval proti a 1 člen sa hlasovania zdržal, nasledujúce stanovisko:

1. Závbery a odporúčania

1.1 Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV) víta oznámenie Komisie a dúfa, že rozhodujúce orgány prijímú operatívne rozhodnutia, vyčlenia finančné prostriedky a podniknú politické opatrenia v súlade s návrhmi a pokynmi, ktoré sú v ňom uvedené.

1.2 EHSV doteraz zakaždým súhlasil s návrhmi Komisie v oblasti vesmírnej politiky. Ide o jednu z technologických priorít, ktoré je potrebné intenzívnejšie rozvíjať. Zodpovedné a trvalo udržateľné využívanie vesmíru na civilné a mierové účely je vynikajúcim nástrojom rastu.

1.3 Vesmírny výskum vo všeobecnosti a osobitne GMES sa právom radí k „novému ekologickému hospodárstvu“. Vývoj aplikácií v poľnohospodárstve, v oblasti prispôsobovania sa klimatickým zmenám, precíznosti predpovede počasia, spravovania územia sú základom nového modelu, ktorý v trvalo udržateľnom rozvoji vidí prioritný pilier inovácie a technologického výskumu.

1.4 EHSV je rovnako ako Komisia znepokojený pre chýbajúce údaje o časovom horizonte uplatňovania programu. EHSV sa nazdáva, že pre takýto program by mal byť naplánovaný harmonogram prinajmenšom do roku 2030, pričom by sa malo rátať so zabezpečením základných funkcií aj na nasledujúce roky.

1.5 EHSV pokladá vyčlenené finančné prostriedky za nedostačujúce, jednak pretože nezohľadňujú vývoj cien technologických

kých komponentov satelitov Sentinel, jednak z dôvodu malého podielu určeného na VaV, najmä na požiadavku získavania údajov v oblasti boja proti klimatickým zmenám a bezpečnosti. Na uspokojenie požiadaviek je potrebných prinajmenšom 700 – 800 miliónov EUR na obdobie rokov 2014 – 2020. Náklady na vypustenie satelitov, ako aj náklady na elektronické zariadenia, sa podstatne zvýšili.

1.6 „Vesmírny sen“, ktorý bol spoločný mnohým generáciám, by mal zažiť nový štart pomocou ambiciózných programov. Je potrebné získať mladých ľudí pre štúdium v oblasti vesmíru, ponúknuť stabilné vyhliadky na zamestnanie a zdôrazniť vysokú spoločenskú hodnotu projektov typu GMES, ktoré môžu prispieť k obmedzeniu negatívnych následkov klimatických zmien, pomôcť ľudskej činnosti tým, že umožnia predvídať extrémne úkazy ako záplavy a dlhé obdobia sucha. Monitorovanie škodlivých emisií v atmosfére umožní napríklad overiť účinnosť opatrení prijatých s cieľom znížiť emisie CO₂, alebo prijať správne opatrenia v prípade porušenia zákona o obchodovaní s ľuďmi v spolupráci s činnosťou agentúry Frontex.

1.7 GMES môže rozhodujúcou mierou prispieť k politike nakladania s odpadom tým, že odhalí nelegálne skládky odpadu a vypúšťanie toxických látok do prostredia. Je nevyhnutné, aby sa vesmírny program GMES zaoberal aj „vesmírnym“ odpadom, t. j. zberom vyslúžených vesmírnych staníc a satelitov, ktoré prestali vysielať. Program ESA na vesmírne pozorovanie v spolupráci s nemeckým systémom TIRA môže prispieť k udržiavaniu nespočetných kusov vesmírneho odpadu pod kontrolou. Od roku 1957 bolo vypustených viac než 5 000 satelitov a v súčasnosti sa vypúšťa nový satelit približne každé dva dni.

1.8 Pozitívny vplyv programu s vhodnou dĺžkou trvania môže byť istou hnacou silou priameho zapojenia verejných a súkromných podnikov tohto sektora, keďže im umožní naplánovať investície do rozvoja technológií s cieľom vybudovať čoraz nákladovo efektívnejšie a výkonnejšie systémy získavania údajov. Schopnosť pritiahnúť súkromných investorov a vytvoriť trh so službami bude nevyhnutným predpokladom úspechu celej operácie.

1.9 Členské štáty, ktoré sa aktívne nepodieľajú na vesmírnej politike a majú ešte stále od nej ďaleko, by vďaka kontinuite programov EÚ mohli získať istotu, ktorú potrebujú na spustenie svojich iniciatív. EHSV v tomto zmysle víta rozhodnutie z februára 2010 vytvoriť „Radu partnerov GMES“ s 27 členmi, ktoré má kladný vplyv na snahy o vyrovnanie rozdielov medzi úrovňou poznatkov a úsilia vo svete v oblasti vesmírnej politiky. Tento orgán by mal byť otvorený aj pre zástupcov občianskej spoločnosti.

1.10 Existencia dlhodobého programu by okrem toho vydláždila cestu dôraznejšiemu postaveniu a väčšej politickej váhe EÚ voči ostatným oblastiam sveta, ktoré v súčasnosti pôsobia v sektore vesmíru, a môže pozitívnym spôsobom ovplyvniť vyjednávanie potrebného finančného príspevku, ktorý by vyplynul z prístupu k programom a výsledkom misií, ktoré nekontroluje EÚ.

1.11 GMES dokáže zásadnou mierou prispieť v rôznych kľúčových oblastiach, ako napr. oceánografia, kontrola kvality ovzdušia, poskytovanie podrobných máp využívania zemskeho povrchu, urýchlené poskytovanie podrobných máp území postihnutých prírodnými katastrofami, čo pre civilnú ochranu predstavuje nenahraditeľnú pomoc.

1.12 EHSV sa nazdáva, že potreba disponovať značnými finančnými prostriedkami nemôže byť v období hlbokej hospodárskej krízy dôvodom spomalenia investícií, ale práve naopak, príležitosťou na uvoľnenie čo najväčšieho objemu zdrojov, a s podporou verejnej mienky občanov informovaných o celkovom potenciáli tohto projektu môže program GMES prispieť k urýchleniu oživenia hospodárstva, a to prostredníctvom špičkového vedeckého a výrobného potenciálu s následným pozitívnym vplyvom na hospodárstvo, ktorý dokáže EÚ prinavrátiť vedúce postavenie v sektore, ktorý v súčasnosti upadá.

2. Úvod

2.1 Rozhodnutie EÚ o vybudovaní nezávislého spoločného európskeho systému pozorovania Zeme s cieľom poskytovať informácie a služby v oblasti životného prostredia a bezpečnosti s názvom *Globálne monitorovanie životného prostredia a bezpečnosti* (GMES) je znamením strategickej voľby EÚ udržať si a posilniť svoju vedúcu pozíciu v oblasti civilných vesmírnych činností.

2.2 Podľa všeobecných usmernení, ktoré Európska komisia stanovila v akčnom pláne z roku 2001, cieľom iniciatívy GMES je prepojiť požiadavky spoločnosti v oblasti životného prostredia a bezpečnosti s vyspelými technickými a prevádzkovými kapacitami, ktoré ponúkajú pozemné a satelitné systémy pozorovania. Táto iniciatíva je reakciou na

požiadavku zabezpečenia urýchleného prístupu k informáciám o životnom prostredí z celosvetového, regionálneho a miestneho hľadiska bez toho, aby bola ohrozená nezávislosť v nasledujúcich sektoroch: trvalo udržateľný rozvoj, globálne klimatické zmeny, spoločná obranná a bezpečnostná politika, európsky výskumný priestor, európska stratégia pre kozmický priestor.

2.3 Systém sa zakladá na analýze údajov súvisiacich s pozorovaním Zeme, ktoré poskytujú satelity a siete monitorovania „in situ“. Po analýze a skoordinovaní sa tieto údaje poskytujú konečným užívateľom: celoštátnym, regionálnym a miestnym orgánom a agentúram, organizáciám pôsobiacim v oblasti ochrany životného prostredia a civilnej ochrany atď. GMES je iniciatívou, ktorú spoločne podporujú a realizujú Európska únia a Európska vesmírna agentúra ESA. V rámci tejto iniciatívy ESA rozhodujúcou mierou prispieva k vývoju zložky „vesmír“ a EÚ zabezpečuje propagáciu a centralizáciu požiadaviek užívateľov.

2.4 Program GMES pozostáva z troch častí: zo zložky „vesmír“, „in situ“ a „služby“, ku ktorej Komisia vypracovala návrh nariadenia, ku ktorému EHSV už zaujal svoje stanovisko ⁽¹⁾.

2.5 Zložka vesmír je rozhodne tou najnákladnejšou spomedzi všetkých troch zložiek a práve ona určuje kvalitu a kvantitu služieb, ktoré môžu byť poskytované. Zahŕňa 6 sérií sentinelových misií pozorovania Zeme (z ktorých je päť financovaných), ktoré by sa mali rozbehnúť od roku 2012. ESA kontroluje, koordinuje a uskutočňuje všetky aktivity týkajúce sa zložky vesmír. Ide o zmluvy s priemyslom na rozvoj satelitov a potrebnej infraštruktúry, ale aj o riadenie pilotných projektov spustených v tejto fáze, ktoré sa vyhodnotia so zreteľom budúce aplikácie.

3. Oznámenie Komisie

3.1 Komisia vo svojom oznámení poskytuje prehľad toho, čo sa doteraz uskutočnilo v oblasti zložiek „služby“ a „in situ“, kde sa už dosiahli dobré výsledky pri využívaní existujúcej vesmírnej infraštruktúry, najmä v misiách EUMETSAT-u, Európskej vesmírnej agentúry a národných misií.

3.2 V roku 2008 sa položili základy štruktúry celého systému, najmä pokiaľ ide o finančné požiadavky a sprievodné rozpočtové opatrenia. Na realizáciu projektu bude nutné vyčleniť potrebné zdroje v rámci budúceho viacročného finančného rámca Únie. Podľa odhadov ESA by výdavky v období rokov 2014 – 2020 mali dosiahnuť výšku 4,23 miliárd EUR ⁽²⁾.

3.3 V dokumente sa analyzujú niektoré zásadné aspekty európskej vesmírnej politiky, ktorej kľúčovým prvkom je GMES, spolu s európskymi programami GNSS (EGNOS a Galileo).

⁽¹⁾ CESE 96/2010 – Návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o európskom programe pozorovania Zeme (GMES) a jeho počiatkovej prevádzke (2011 – 2013) – KOM(2009) 223 v konečnom znení – 2009/0070 (COD).

⁽²⁾ ESA/C(2009)36.

3.4 Komisia upozorňuje, že prioritou je financovať realizáciu a vývoj sérií Sentinel 1, 2 a 3, zabezpečiť nepretržité získavanie a dostupnosť údajov a napokon prekonať výhrady členských štátov voči dĺžke trvania projektu, ktorý je v súčasnosti naplánovaný do roku 2020.

3.5 Komisia pokladá za potrebné právne upraviť otázku vlastníctva údajov v záujme politiky plného a zaručeného prístupu k údajom, a zaoberá sa aj otázkou vlastníctva infraštruktúry a jej spravovania.

3.6 Dôležitá časť dokumentu sa týka politiky verejného obstarávania, pre ktoré musí platiť, že zaručí nákladovú efektívnosť a zároveň nepretržitú dostupnosť údajov.

3.7 Medzinárodná spolupráca je dôležitým prvkom celého programu GMES. V tejto oblasti predstavuje GMES príspevok EÚ ku globálnemu systému pozorovania Zeme GEOS. Komisia rozvinie ďalšie výmeny a partnerstvá v rámci CEOS, výboru pre vesmírne aktivity s osobitnými úlohami v oblasti monitorovania dôsledkov klimatických zmien.

3.8 Komisia v záveroch zhrňa obsah dokumentu a zaväzuje sa, že bude pozorne sledovať dokončovanie programu a jeho stálu aktualizáciu v závislosti od požiadaviek užívateľov.

4. Pripomienky výboru

4.1 Keďže výbor pokladá vesmírnu politiku za jednu z technologických priorít, ktoré je potrebné rozvíjať s väčším nasadením, víta oznámenie Komisie a dúfa, že na jeho základe rozhodujúce orgány prijmú operatívne rozhodnutia, vyčlenia finančné prostriedky a podniknú politické opatrenia v záujme konkrétnej realizácie v ňom obsiahnutých návrhov a pokynov.

4.2 Výbor napriek svojmu celkovému kladnému postojovi rovnako ako Komisiu znepokojuje skutočnosť, že členské štáty nezaujali jasný postoj k časovému horizontu uplatňovania programu GMES a nazdáva sa, že je nevyhnutné, aby vyjadrili jednoznačnú podporu tomuto programu, pre ktorý by mal byť naplánovaný harmonogram prinajmenšom do roku 2030, pričom bude treba istotne rátať s možnosťou zabezpečenia základných funkcií aj v neskoršom období.

4.3 Aj podnikom sa nevyhnutne musí poskytnúť možnosť plánovať investície na dostatočne dlhé obdobie a rozvíjať technológie na dosiahnutie čo najefektívnejšieho systému monitorovania, a to tak z hľadiska využívania zdrojov ako aj z hľadiska kvality výstupov.

4.4 Výbor sa nazdáva, že suma odhadovaná na základe analýzy dlhodobého scenára Európskej vesmírnej agentúry – 4 miliardy EUR – je nepostačujúca. Suma približne 600 miliónov EUR ročne nezohľadňuje vývoj cien technologických komponentov satelitnej konštelácie Sentinel. Aj podiel vyčlenený na výskum a vývoj sa javí ako nepostačujúci, najmä v súvislosti s požiadavkou zhromažďovania dôležitých údajov v oblasti boja proti klimatickým zmenám a v otázkach bezpečnosti.

4.5 Výbor schvaľuje návrhy Komisie a žiada, aby sa ešte rozhodnejšie zasadzovala o dosiahnutie pokroku vo veci potrebných finančných zdrojov (v období 2014 – 2020 by bolo potrebných prinajmenšom ďalších 700 až 800 miliónov EUR), posunutia časového horizontu projektu aspoň do roku 2030, otvorenia trhu s vesmírnou technológiou pre MSP zo všetkých členských krajín, jasného a otvoreného regulačného rámca v súvislosti s politikou prístupu k údajom, vo veci úzkej koordinácie všetkých partnerov projektu a napokon aj vo veci posilnenia medzinárodného rozmeru projektu.

4.6 Aj Komisia upozorňuje na potrebu rozsiahlejších investícií do oblasti bezpečnosti a vo svojom nedávnom oznámení⁽³⁾ pripomína výzvu v rámci tematickej oblasti „vesmír“ siedmeho rámcového programu na predkladanie návrhov na rozvoj prevádzkových služieb GMES zameraných na monitorovanie oceánov a morí. Integrovaný prístup, ktorý by využíval všetky dostupné nástroje, je nevyhnutným spôsobom, ako zabezpečiť ochranu životného prostredia, ochranu našich morí a pobreží pred nezákonnou prepravou, ako aj zachrániť životy osôb, ktoré sa vydávajú do rúk bezohľadným zločineckým organizáciám.

4.7 V tomto kontexte sa javí potrebné vyčleniť dodatočné zdroje na podporu programov ďalšieho vzdelávania pracovníkov tohto sektoru, ako aj na podporu stimulačných projektov, ktorých cieľom je usmerniť mladých ľudí na štúdium vesmíru a možných aplikácií. V uplynulých rokoch aj preto, že verejnosť venovala tejto téme menšiu pozornosť, opadol záujem o letecké a vesmírne inžinierstvo, čo sa prejavilo v prudkom poklese počtu imatrikulácií a promócií v tomto odbore. Začína sa pociťovať aj nedostatok technických pracovníkov, a preto je potrebná špecifická politika na vzbudenie záujmu o štúdium týchto odborov. Jedna z najčastejších príčin nezájmu o tieto disciplíny súvisí s vyhliadkami na zamestnanie, ktoré sú vnímané ako neisté a nestále.

4.8 Výbor podporuje návrh Komisie priamo prevziať vlastníctvo systému, a tým aj zodpovednosť za jeho prevádzkovanie a správu. Výbor pokladá za správne a premyslené rozhodnutie poskytnúť prostredníctvom špecifického nariadenia nepretržitý voľný a otvorený prístup k údajom, samozrejme bez toho, aby sa ohrozila bezpečnosť. Zaručením prístupu sa vytvoria podmienky, ktoré vzbudia záujem súkromných investorov o poskytovanie služieb. Vytvorenie trhu prepojeného so systémom GMES okrem toho, že vytvára hospodárske príležitosti a služby pre spoločnosť, by umožnilo delbu niektorých prevádzkových nákladov pozemných služieb.

4.9 Práve správna voľba štruktúry celého systému bude základným predpokladom dobrej správy údajov. Komerčné využívanie by malo byť vždy spojené so spoluúčasťou na nákladoch po uplynutí určitého obdobia prispôsobovania sa trhu, ako to možno pozorovať v prípade niektorých internetových služieb, ktoré sú síce doteraz poskytované bezplatne, ale postupne sú pre užívateľov spoplatňované. V zásade by údaje pre orgány verejnej správy mali byť bezplatné, rozčlenené do platforiem odlíšených v závislosti od požiadaviek ochrany súkromia a bezpečnosti.

⁽³⁾ „Smerom k integrácii námorného dozoru: Spoločné prostredie na zdieľanie informácií pre námornú oblasť EÚ“, KOM(2009) 538 v konečnom znení.

Odnedávna sú k dispozícii dôležité aplikácie satelitného monitorovania. Výškomerné satelity v rámci programu My Ocean zistili, že sa v roku 2009 zopakoval jav El Niño. Program MACC (*Monitoring Atmosphere Composition and Climate*), neoddeliteľná súčasť služieb GMES, poskytol podklady na vytvorenie simulácií možného šírenia oblaku islandského sopečného popola. Ďalšou službou programu GMES je SAFER (*Services and Applications For Emergency Responses*), ktorého úlohou je do šiestich hodín od začiatku prírodnej katastrofy, ako napr. zemetrasenie, záplavy, zosuvy pôdy, poskytovať podrobné mapy územia, ktoré môžu byť nesmierne dôležité pre zásahy civilnej ochrany. Systém G-Mosaic (*Pilot services for security*) by mal zabezpečiť monitorovanie územia na bezpečnostné účely, od jadrových elektrární cez trasy nelegálnych prístahovalcov, kontroly hraníc až po analýzu vojnových škôd a potrieb.

4.10 Osobitnú pozornosť treba venovať politike verejného obstarávania. Pri verejnom obstarávaní, najmä na úrovni EÚ, by sa vždy mali uplatňovať zásady iniciatívy „Small Business Act“. Je potrebné vypracovať silnú politiku na podporu MSP, najmä v krajinách, ktoré doteraz nedisponujú silnou výrobnou štruktúrou a ktoré by mali tiež profitovať zo značných investícií, ktoré sú očakávané v tomto sektore. Zložka GMES „vesmír“ si vyžaduje nielen účasť veľkých podnikov špecializovaných v sektore vesmírnej elektroniky, ale aj malých podnikov, ktoré sú schopné poskytovať novátorské riešenia. Komisia by mala podporovať vytváranie konzorcií medzi medzinárodnými podnikmi v záujme európskeho rázu projektu.

4.11 Výbor odporúča, aby jednotliví partneri (Komisia, členské štáty, ESA a Eumetsat), ktorí sa podieľajú na realizácii tohto projektu, medzi sebou stále intenzívnejšie spolupracovali, a podporuje návrh Komisie rozdeliť zodpovednosť medzi jednotlivých partnerov v súlade s odporúčaniami oznámenia.

4.12 Výbor sa nazdáva, že ESA spĺňa všetky potrebné predpoklady na to, aby sa mohla uchádzať o funkciu konečného správcu vesmírnej infraštruktúry v spolupráci s agentúrami jednotlivých štátov, a aby zabezpečila údržbu, vývoj a náhradu častí satelitnej konštelácie. Vrelo odporúča využiť všetky legislatívne možné iniciatívy na dosiahnutie tohto logického rozhodnutia.

4.13 Výbor považuje za nevyhnutné naďalej vyvíjať úsilie o posilnenie medzinárodnej spolupráce. Boj proti klimatickým zmenám má nevyhnutne globálny rozmer a spoločné využí-

vane údajov bude zásadným predpokladom na získavanie údajov o vývoji dôsledkov emisií skleníkových plynov a následnej zmene klímy v reálnom čase. Komisia správne zohľadnila tento aspekt a výbor odporúča zaangažovať aj ďalších partnerov z blízkych oblastí a prípadne ich zapojiť do európskej stratégie ochrany územia a morí, a bezpečnosti. Napríklad Únia pre Stredozemie by mohla byť optimálnou platformou pre rozvoj tejto spolupráce v rámci vytypovaných súčasných prioritných programov v oblasti civilnej ochrany, obnovy oblasti Stredozemného mora, boja proti klimatickým zmenám. Rovnako kladným prínosom môže byť schopnosť inšpirovať sa konkrétnymi skúsenosťami zo špecifických aktivít prebiehajúcich v podobných už existujúcich iných špecifických oblastiach, ako napríklad v Pobaltsku a Podunajsku.

4.14 EHSV podporuje vytvorenie „Rady partnerov GMES“ s 27 členmi, ktorá ráta aj s účasťou Nórska a Švajčiarska ako členov ESA. Tento orgán, ktorému predsedá Komisia, má za úlohu zaviesť spoluprácu medzi orgánmi všetkých členských štátov, pomáhať Komisii pri kontrole správneho uskutočňovania programu a pri vypracúvaní strategického rámca, ako aj zabezpečovať výmenu skúseností a osvedčených postupov v oblasti GMES a pozorovania Zeme. Tento zastupiteľský orgán môže pomôcť prekonať rozdiely v úrovni poznatkov a činnosti v sektore vesmírneho výskumu, ktoré v súčasnosti existujú medzi starými a novými členskými štátmi. Bolo by vhodné vytvoriť fórum súkromných užívateľov, s cieľom urýchlene zabezpečiť analýzu vyhladok systému a spoluprácu s Radou.

4.15 Osobitnú pozornosť treba venovať krátkodobým programovým potrebám, najmä pokiaľ ide o prevádzku série A satelitov typu Sentinel, štart série B, ako aj obstaranie dôležitých komponentov pre sériu C.

4.16 Španielske predsedníctvo Rady EÚ, ktoré sa angažuje v súvislosti s nariadením o zložke GMES „služby“, ako aj belgické predsedníctvo, zaoberajúce sa európskou vesmírnou politikou, sú si zajedno v tom, že je potrebné oživiť úsilie tejto súvislosti. Európsky parlament to jednoznačne podporuje. Sú teda vytvorené podmienky na stanovenie tých aspektov, ktoré si ešte vyžadujú vyjasnenie: nájsť a vyčleniť potrebné prostriedky na projekt, odstrániť existujúce výhrady v súvislosti s časovým horizontom GMES, a tým už doteraz umožniť vývoj konštelácií Sentinel podľa stanoveného programu, posilniť medzinárodnú spoluprácu, zvýšiť investície do výskumu a vývoja.

V Bruseli 14. júla 2010

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Mario SEPI